

แหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน : กรณีศึกษาการแพทย์พนมดงรัก จากอโรคยาศาลาในไทยและกัมพูชา

Learning Resource for Community : Case study on Traditional Phnom-Dongreak Medicine from Ah-LokayaPlace in Thailand and Cambodia

วาสนา แก้วหล้า*

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีวัตถุประสงค์ ส่งเสริม ป้องกัน บำบัดรักษาและฟื้นฟูสุขภาพ การใช้ เพื่อสำรวจองค์ความรู้ด้านการแพทย์พนมดงรัก ทำการ บประโยชน์จากกรแพทย์พื้นบ้านในบริเวณเทือกเขา รวบรวมและได้องค์ความรู้ด้านการแพทย์พนมดงรัก พนมดงรักมีการบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา โดย จากคัมภีร์โบราณ จำนวน 7 เล่ม และปราชญ์ท้องถิ่นในไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริม ป้องกันและบำบัดรักษาโรค และกัมพูชา จำนวน 52 คน นำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดระบบ ของชุมชนด้วยการสืบทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่ม เป็นห้องแสดงกึ่งพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้จากชุมชน ชชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาอย่างยาวนาน เป็นพื้นที่ของ พื้นที่ในการวิจัยและบุคคลผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วยพระภิกษุ พืชพรรณที่ควรให้ความสำคัญเพื่อการอนุรักษ์องค์ความรู้ที่ 3 รูป หมอพื้นบ้านและปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 21 คน มีอยู่อย่างเป็นระบบ โดยการจัดระบบการแพทย์พื้นบ้านใน และผู้ป่วยที่บำบัดรักษาแบบพื้นบ้าน จำนวน 3 แห่งได้แก่ บริเวณเทือกเขาพนมดงรักมีการบริโภคพืชสมุนไพรและพืช วัดบ้านแร่ วัดโคกกรม วัดบ้านเยอใต้ วัดบ้านตรึม ที่เป็น อาหารให้ยา การบำบัดรักษาโรคของชุมชนด้วยการสืบทอด ตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกวย เยอและลาว จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ได้แสดง อัต ในไทยและวัดพระอินทโรกษา ประกอบด้วย พระ 1 รูป ลักษณะที่โดดเด่นและให้คุณค่าต่อการบำบัดผู้คนในบริเวณ หมออายุ 4 คน และกुरुขะแมร์ 1 คน ในจังหวัดเสียมเรียบ เทือกเขาพนมดงรัก มีสาระ 7 ด้าน ได้แก่ พิธีกรรมบำบัด และจังหวัดกำแพงเพชรกัมพูชา ใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา ภาย-จิต-สังคัม การบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา และเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพแนวชาติพันธุ์วรรณา เก็บ วิถีชีวิต ค่านิยม อาหาร การออกกำลังกาย การดูแลตนเอง และมีกรบำบัดรักษาโรคของชุมชน ในพื้นที่ศึกษากลุ่ม ข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุมกลุ่มย่อย ชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกวย เยอและลาวในจังหวัดสุรินทร์ และขยายพื้นที่การวิจัยเชื่อมโยง ไปยังพื้นที่ข้างเคียง ซึ่ง และตัวนักวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญ ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศกัมพูชา ที่ใช้ภาษาพูดที่ ข้อมูลแล้วเขียนสคริปสาระเชิงองค์รวม นำประเด็นที่ได้จัด คล้ายคลึงกันและมีความเชื่อในผีบรรพบุรุษเดียวกัน โดยองค์ ประชุมประชาพิจารณ์โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์พื้นบ้าน ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้มีเนื้อหา เกี่ยวกับรูปแบบการ ด้านการบำบัดรักษามาวิพากษ์การจัดแสดงเป็นนิทรรศการ การดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิตและการให้สุศึกษาที่เน้นหลัก กึ่งพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน การมานุษยวิทยา และนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในชนบท โดยใช้

ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้าน พนมดงรัก มีการผลิต และการนำสมุนไพรมาใช้เพื่อการ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

การแพทย์พื้นบ้านเป็นศูนย์กลาง เป็นกรณีศึกษาต้นแบบใน
กลุ่มชาติพันธุ์มอญ – เขมรของจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย
การส่งเสริมความรู้ในการรักษาผู้ป่วยของปราชญ์พื้นบ้าน โดย
การศึกษาจากคัมภีร์ใบลานที่เป็นความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ
ของการแพทย์พื้นบ้านมีศูนย์กลางอยู่ในชุมชนเขมร

การจัดแสดงแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน จากผลการ
ศึกษาที่บ่งชี้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกวย เยอและลาว
ในจังหวัดสุรินทร์ ยังนิยมใช้ระบบการแพทย์พื้นบ้านควบคู่
กับการแพทย์แผนปัจจุบันในปัจจุบันผู้สืบทอดองค์ความรู้
การแพทย์พื้นบ้านในระบบสุขภาพชุมชน จากผู้รู้ ได้แก่พระ

คำสำคัญ : แหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชน การแพทย์พื้นบ้าน การวิจัยเชิงคุณภาพชาติพันธุ์วรรณนา

The qualitative research aimed to explore of the data which have been described during data
medical profession knowledge in Phnom Dongreak, collecting prudently and holistic content on script
by the accumulated and systematized Phnom Dongreak medical profession knowledge on 7 bible-philosopher who was an expert in curing to criticize
- palm leaves , and locality philosopher in Thailand and Cambodia, 21 persons then following to set up in the meeting. The exhibition and semi museum
the community learning resource by participating were set as a community learning resource center.
in the community , participants composed of 3 This research results showed that Local
monks , local healers and locality philosopher Phnom Dongreak Knowledge Medicine was the
and the patients, 21 persons who were treated production and lead the herbs to promote, protect,
with traditional medicine on 3 areas, namely, Ban treat and restore health. The traditional medicine
Rea temple, Kokhlum temple, Ban yer Tai temple, compose of the consume of herbs, drug plants,
Ban Treum temple that represented ethnic Khmer in order to promote, protect & treatment of the
group, Kui or Kuoy, Yer and Laos in Thailand and disease in the community which inherited from the
Phra Intaragosa temple participated with 1 monk, 4 folk wisdom among different native groups who live
local healers and 1 locality philosopher in Siamreap in this areas for a long time. This area had various
province and Kampongthom province of Cambodia. kinds of plants which were important and the body
The study used the research and development and of knowledge should be preserved systematically
ethnography research. The data were collected by setting up the systematized traditional medical
by interview, observation, small group discussion profession in Phnom Dongreak mountain areas,
as well as the researcher themselves who were consumption herbal plants and food plant that give
important tool. The data analysis used synthetic a medicine, therapeutic practicing of community by
the propagated with ethnic local knowledge that

หมอ ครู นับจะเริ่มลดน้อยลง ส่วนที่ยังคงอยู่ก็มีอายุมากขึ้น
และบางคนยังไม่ได้หาผู้สืบทอดวิชาความรู้มารับช่วงต่อ
และนำมาจัดแสดงโดยจัดเป็นห้องแสดงแบบกึ่งพิพิธภัณฑ์
ประกอบด้วยระบบองค์ความรู้ทางตำรายาโบราณ การส่งเสริม
ป้องกันโรคและรักษาโรค ประชาชนในชนบททั้งในระดับ
ปัจเจกบุคคล และสังคมภูมิภาคอีสานได้มีรูปแบบแหล่งเรียน
รู้เพื่อชุมชนที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในชนบท
โดยใช้นวัตกรรมวัฒนธรรมสุขภาพเป็นสำคัญ

presented their identity and valuable for curing people, which composed of 7 themes as biological-psychological-social on rituals, using herbal plants and food plant that give a medicine, way of life, food, exercise, self care with folk therapeutic of community which located on ethnic Khmer group, Kui or Kuoy, Yer and Laos in Surin province and extended the studying area through near the side related in Khmer ethnic group in Cambodia that has the similarity communicated language and the same worship, respectively. The new knowledge derived from this research has the contents about the pattern of physical, mental health care and health education that emphasizing on anthropology principle and culture sciences in the rural area by using local medicine as a center. This case study was the original study in the ethnic Mon-Khmer group in Surin, Thailand. The knowledge accumulation in treating of patients among local philosophers perform by the study from palm leaves that is about health care knowledge of traditional healers has a community center in Khmer community.

The community learning resource exhibition from the research indicated that the ethnic Khmer, Kui or Kuoy, Yer and Laos in Surin province also used traditional medicine system including with the modern medicine. At the present time, the persons who inherited the knowledge, local medicine in community health system from the locality philosopher were monks, local healers and folk professor who become diminishing. The remains were elderly and someone has not been looking for a successor to take over the knowledge. The semi-museum exhibition consisted of systematization as recipe ancient medical knowledge, the promotion, protection of disease and treating both of individual level and South Isarn society in the countryside which related to the adaption in globalization, sustainable trend using the learning pattern for the community that is appropriate with the quality of life development in the rural area by using culture health innovation significantly.

Key words : Community Learning Resource, Traditional Medicine, Ethnography research

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเอกราช มีอารยธรรมที่งดงามประเทศหนึ่ง แต่ละภาคมีลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะวัฒนธรรมของภาคอีสานที่เน้นไปถึงคุณค่าภูมิปัญญาในหลายด้านที่เห็นได้ชัดเจนก็คือภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งจัดว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงการมีแนวความคิดในการดำรงอยู่ของชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ในรูปแบบของประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง มุขปาฐะ และการแสดงความรู้สึกที่เป็นภาษาในฐานะที่ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ รวมทั้งความรู้ในการ

ปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลและงานฝีมือแบบดั้งเดิม (Traditional Craft - Manship) เมื่อพิจารณาถึงความเกี่ยวพันของมนุษย์ระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องไม่ได้และที่จับต้องได้ ด้วยเงื่อนไขทางกระบวนการโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ชุมชนที่อาจหลีกเลี่ยงต่อการมีปฏิสัมพันธ์ใหม่ระหว่างชุมชนกับโลกภายนอก อาจก่อให้เกิดการคุกคามต่อมรดกทางวัฒนธรรมเนื่องจากขาดการค้นหายุทธศาสตร์ที่จะมาคุ้มครองซึ่งว่าด้วยอนุสัญญาเพื่อการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

วัตถุประสงค์และการดำเนินการวิจัย

เป้าหมายของการสำรวจองค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยการรวบรวมจากคัมภีร์โบราณ จำนวน 7 เล่ม และปราชญ์ท้องถิ่นในไทยและกัมพูชา จำนวน 52 คน นำองค์ความรู้ที่ได้มาจัดระบบเป็นห้องแสดงกึ่งพิพิธภัณฑ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้จากชุมชน พื้นที่ในการวิจัยและบุคคลผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย พระภิกษุ 3 รูป หมอพื้นบ้านและปราชญ์ท้องถิ่น จำนวน 21 คน และผู้ป่วยที่บำบัดรักษาแบบพื้นบ้าน จำนวน 3 แห่งได้แก่ วัดบ้านแร่ วัดโคกกริม วัดบ้านเยอใต้ วัดบ้านตรึม ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกวย เยอและลาว ในไทยและวัดพระอินทร์ไภษา ประกอบด้วย พระ 1 รูป หมออายุ 4 คน และภรรยา 1 คน ในจังหวัดเสียมเรียบ และจังหวัดกำปงธมประเทศกัมพูชา ใช้วิธีการวิจัยและพัฒนา และเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ แนวชาติพันธุ์วรรณา เก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุมกลุ่มย่อย และตัวนักวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญ ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลแล้วเขียนสรุปรายละเอียดของครุฑ นำประเด็นที่ได้จัดประชุมปรึกษาหารือโดยเชิญผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์พื้นบ้านด้านการบำบัดรักษาจากวิพากษ์การจัดแสดงเป็นนิทรรศการกึ่งพิพิธภัณฑ์เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน

อโรคยาศาลาในวัฒนธรรมพนมดงรัก

พนมดงรัก เป็นเทือกเขาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอบริเวณีสานใต้มีความยาว ประมาณ 750 กิโลเมตร ทอดแนวยาวจากทิศตะวันออกที่ จังหวัดอุบลราชธานีและเชื่อมต่อเทือกเขาบาเจียง ภูเกล้าหรือลิงคบรรพต ที่นครจำปาสักหรือเศรษฐปุระในสมัยก่อนเมืองพระนคร มาจรดกับเทือกเขาตงพญาเย็น จังหวัดนครราชสีมา ชาวเขมรทั้งในพื้นที่เขมรและแคว้นกรอม เรียกเทือกเขาภูนี้ว่า “พนมดงแรกร” เป็นเทือกเขาที่ใช้กำหนดเขตแดนระหว่างไทยกัมพูชาในวรรณกรรมพื้นบ้านเขมรเรียกเทือกเขาภูนี้ว่า “พนมแวง” แต่ประเทศไทยเรียกว่า “ภูเขาดงรัก” (บุญเรือง คัชมาย์. 2551 : 29) เทือกเขานี้มีคนในกลุ่มชาติพันธุ์เดิมในบริเวณนี้คือ กลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติก ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณนี้มาเป็นเวลานาน ในช่วงที่ผ่านมานั้น ความเชื่อดั้งเดิม ก็คือว่า ความเชื่อ

บนเทือกเขาพนมดงรักนั้นคือ บริเวณที่เป็นหลุม ภูเขาไฟ ก็จะเป็นบริเวณที่กำเนิดเรื่องของน้ำ และมีทำนบ ภูน้ำคั่นดิน ล้อมรอบสองวง ตรงบริเวณศูนย์กลางก็จะมีศาสนสถานในดินแดนเหล่านี้ การสร้างศาสนสถานของขอมโบราณจะนิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ซึ่งถือว่าเป็นทิศแห่งความเจริญรุ่งเรือง ต่อมาเมื่ออารยธรรมขอมเผยแผ่เข้ามาได้ชุดเป็นบาราย เป็นลักษณะสี่เหลี่ยม เพื่อกักเก็บน้ำได้มากขึ้น ยังคงใช้ภูน้ำคั่นดิน ภูน้ำเดิมเป็นถนนหรือทางเดินกันอยู่มาจนถึงปัจจุบันเพราะฉะนั้นในวิถีชีวิตของคนถิ่นพนมดงรักมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อาศัยอยู่รวมกันอย่างสงบสุข ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กวย กลุ่มชาติพันธุ์ญะกูร์ ที่จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มชาติพันธุ์บุรี ในบริเวณอำเภอโขงเจียม กลุ่มชาติพันธุ์เยอ ในอำเภอราษีไศล และอำเภอไพรบึง กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มพวกนี้จะเป็นมิตรกับทุกคนมนุษย์ชาติหลายเผ่าพันธุ์ที่อาศัยอยู่ทั้งสองฟากฝั่งเทือกเขาอันร่มเย็นลูกนี้ต่างขึ้นลงข้ามไปมาหาสู่กัน ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ หลักฐานโบราณคดีได้มีมนุษย์อาศัยอยู่ไม่น้อยกว่า 4,000 ปีมาแล้ว และแม้ปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ทางการค้าและการติดต่อหากันตามช่องทางต่างๆ มีไม่น้อยกว่า 15 ช่องตลอดแนวเทือกเขาแห่งนี้ อาทิเช่น ช่องอานม้า ที่จังหวัดอุบลราชธานี ช่องสะง่า ที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่องจอมที่อำเภอทาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ช่องตาเมือนที่อำเภอพนมดงรักจังหวัดสุรินทร์และ ช่องเสม็ดที่อำเภอเนินดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และช่องเขาตลอดแนวชายแดนรวมประมาณ 25 ช่อง ในช่องทางติดต่อกันดังกล่าวนี้ยังใช้เป็นเส้นทางช้าง ซึ่งถือว่าเป็นเส้นทางคล้องช้างป่าของชาวกวยจังหวัดสุรินทร์จาก หมู่บ้านตาโพธิ์ตากกลางไปยังช่องจอม ช่องตาตุ่มที่จังหวัดสุรินทร์ และช่องสะง่า, ที่จังหวัดศรีสะเกษ และช่องแปดอ้อม ที่จังหวัดอุบลราชธานี เส้นทางดังกล่าวนอกจากเป็นเส้นทางช้างแล้ว ยังเป็นเส้นทางปลาร้า ปลาแดก (ในภาษาลาว) หรือปลาฮ็อก (ในภาษาเขมร) ชาวเขมรเลอ หรือเขมรบนแต่โบราณ จะมีกองคาราวานเกวียนเป็นพาหนะบรรทุกสินค้าขึ้นมา นำเกลือหรือสิ่งของไปแลกเปลี่ยนปลาร้า ปลาแห้ง ปลาอย่างรมควัน (ปลากรอบ) ปลาเค็ม ไข่ปลา จากจังหวัดเสียมเรียบ (อัสสุวาค์ ชมดี. 2511 : 76-78) เทือกเขาพนมดงรักมีอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้นานาพรรณ จึงเป็นเหตุให้ฝนตกชุกตามฤดูกาล จากที่

ฝนตกชุกนี้เองเป็นบ่อเกิดแห่งแม่น้ำลำธารหลายสายไหลลงสู่ที่ราบทั้งสองฟากฝั่ง เช่น ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์-บุรีรัมย์ น้ำจากขุนเขาไปสู่ลำธารน้อยใหญ่และน้ำลำธารไหลลงสู่แม่น้ำลำชี ๆ แล้วไหลลงสู่แม่น้ำมูล ซึ่งมีต้นน้ำอยู่ที่เขาใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา และน้ำในแม่น้ำมูลไหลลงสู่แม่น้ำโขง น้ำโขงไหลผ่านแม่น้ำจำปาสักและไหลลงสู่กัมพูชา ไปรวมบริเวณจตุรमुखก่อนจะถึงกรุงพนมเปญ ส่วนด้านทิศใต้ของเทือกเขาพนมดงรัก ก็มีแม่น้ำลำธารอันเกิดจากภูเขาหินแกรนิต ไหลลงสู่ทะเลสาบหลายสายเช่นกัน ทำให้พื้นที่ตลอดแนวภูเขาและหลังภูเขาเป็นบ่อเกิดของพืชพรรณไม้นานาชนิดเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ และสมุนไพรในบริเวณนี้เป็นอย่างมาก การดูแลสุขภาพและกรรมวิธีการรักษาของแพทย์พื้นบ้าน การดูแลสุขภาพตามแนวเทือกเขาพนมดงรัก ด้วยความมองว่า รัศมีที่หมุนเวียนของความเป็นวิถีชีวิต (Civilization) ของนครวัดแพร่ขยายมาอย่างรุนแรง และตามช่องต่าง ๆ ใน 35 ช่องของแถบเทือกเขาพนมดงรักเป็นชุมชนที่จะต้องเปิดและจับมือกันด้วยความเป็นมิตร อารยธรรมพนมดงรักทำให้โลกทัศน์เปลี่ยนทิศทาง (Shift) มุ่งไปสู่ความเป็นนานาชาติ (Internationalization) โดยมีความเป็นท้องถิ่นหรือ (Localization) ดังนั้นแหล่งเรียนรู้ที่ชุมชนได้ใช้จนตมการ ย้อนรอยอดีตว่าในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่มีความรุ่งเรืองมีเงินคั่งคลังค่อนข้างมาก เพราะได้ทำการขีดขูหรือฟันฟู่ช่างสิบหมู่ เพราะฉะนั้นแนวอารยธรรมของพนมดงรักที่มีความโดดเด่นขึ้นจากผลการนำเสนอข้อค้นพบในงานวิจัยนี้ จะส่งผลให้แนวเขาพนมดงรักกลายเป็นภูเขามหัศจรรย์ เนื่องจากว่ามีปราสาทที่สำคัญเรียงรายอยู่เรื่อยมา ซึ่งไม่เคยมีที่ใดในโลกนี้ที่เทือกเขาเดียวที่มีขนาดและความยาวไม่ยาวไม่ใหญ่เท่าเทือกเขาแอลป์แต่ทว่าเป็นกระบวนการหรือการสันนิษฐานหรือการเจาะจงที่มีการสร้างโบราณสถาน เป็นสิ่งมหัศจรรย์ในโลกด้วย หากไล่ตามลู่วังตั้งแต่แนวเขาที่เป็นที่ตั้งของปราสาทวัดภูในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่มีปราสาทวัดภูตั้งอยู่เป็นมรดกโลกของชาวลาว ต่อมาก็มีปราสาทโดนตวลที่อยู่แถวกิ่งอำเภอน้ำยืน แล้วก็ไล่มายังปราสาทเขาพระวิหาร ไล่มาถึงวัดปราสาท วัดสระกำแพงใหญ่ ปราสาทวัดสระกำแพงน้อย เรื่อยมามีปราสาทเล็กปราสาทน้อยมาจนกระทั่งเข้าสู่จังหวัดสุรินทร์ ก็มีปราสาท

ตาควาย ปราสาทตาเมือนทม ปราสาทตาเมือนตุ้ง ปราสาทศิขรภูมิ ปราสาทพนมรุ้งของจังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทเมืองต่ำ จนไปจรดปราสาทหินพิมาย ทั้งหมดนี้เป็นแนวที่ส่อเค้าทางประวัติศาสตร์ในอดีตว่าเป็นแหล่งของพืชให้ยาและอาหารจะเป็นสิ่งที่สำคัญในปัจจุบัน 4 ที่มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของชีวิตทุกชนิดในโลกนี้

มนุษย์ถือได้ว่าเป็นสัตว์ประเสริฐและมีวิวัฒนาการมาอย่างยาวนาน ต่อมาเมื่อได้มีผู้คิดค้นและแสดงหลักฐานให้เห็นถึงการพัฒนาศาสตร์ด้านการแพทย์โบราณอันส่งผลต่อการรักษาสุขภาพตนเองในกลุ่มชนที่ยังคงอยู่และมีกรรมวิธีการรักษาสืบทอดต่อๆ กันมาส่งผลให้การเจริญเติบโตของเผ่าพันธุ์มนุษย์มีองค์ความรู้ทางยาและการรักษา ซึ่งหลักฐานนั้นดูได้จากภาพจำหลักที่ภูมิปัญญาโบราณได้บันทึกและบอกเล่าต่อๆ กันมา การแพทย์พนมดงรักในดินแดนเทือกเขานี้ได้มีความสำคัญระหว่างคนในอดีตที่มีสภาพแวดล้อมทางยาอาหาร พิธีกรรมบำบัดกาย-จิต-สังคม พืชสมุนไพร วิถีชีวิต ค่านิยม การออกกำลังกาย และการดูแลตนเองด้านจิตใจ อารมณ์และจิตวิญญาณ และบริบทแวดล้อมที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญาการรักษาของกลุ่มชาติพันธุ์ 4 กลุ่มได้แก่ กูยหรือ กวย มีการสืบทอดความรู้หมอยาจากพระสงฆ์ในวัด มีตำรับยาสมุนไพรประเภทแก้พิษงู ยาเป่าและยาฝน กลุ่มเขมร มีการสืบทอดความรู้หมอยา ควบคู่กับการประกอบพิธีกรรม การรักษา ท้องมนตร์คาถา การอาบน้ำมนตร์ การบูชาครู กำนัน กลุ่มลาว เน้นการกินยาหม้อยาต้ม การเรียกขวัญ บายศรีผูกข้อมือ และ กลุ่มเยอ มีการสืบทอดความรู้หมอยาจากบรรพชนและผู้นำทางจิตวิญญาณที่เป็นทั้งพระ หมอ และครูอยู่ในบุคคลเดียวกัน โดยในพื้นที่แต่ละแห่งแสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง และความโดดเด่นเฉพาะที่มีอัตลักษณ์อย่างชัดเจน และบริบทการประกอบพิธีกรรมในการรักษาโรคก็ยังคงมีความคล้ายคลึงกันและเกี่ยวพันกันอย่างสมดุล

การดูแลสุขภาพจากกระบวนการที่หมอพื้นบ้านได้สืบทอดมานั้น นับเป็นการศึกษาที่สามารถเรียนรู้ได้จากหลายๆ กระบวนการ เพียงแต่อาศัยประสบการณ์ที่ได้พบได้เห็นได้ปฏิบัติ ภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้านแนวเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งเป็นบริเวณที่สมบูรณ์ไปด้วยภูมิรู้และภูมิปัญญาด้านพืชให้ยาสมุนไพรในบริเวณนี้มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์วิทยา

กล่าวคือ มีความเป็นเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของกลุ่มชนอีสานใต้ได้แทรกซึมอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมรวมถึงเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับวัดได้อย่างกลมกลืนด้วยการเป็นทั้งบทบาทของพระ หมอ และ ครูของชาวบ้านในแถบนี้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ปรากฏได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการสืบทอดวิชาความรู้ด้านสมุนไพรในแนวพนมดงรัก ประชาชนพื้นบ้านได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ลูกศิษย์อย่างเปิดเผยโดยและบำบัดรักษาผู้ป่วยไม่หวังผลตอบแทน ด้านการให้คำปรึกษาประชาชนที่มีปัญหาทุกข์โศกมาขอให้หมอพื้นบ้านรักษา นั้นจะเน้นการให้คำปรึกษาที่เน้นการศรัทธาในตนเองเป็นที่ตั้ง ดังนั้นการบำบัดจึงได้แบบประคับประคองแบบพื้นบ้าน ผู้ให้การบำบัดจึงต้องเป็นผู้มีศีลสมาธิและปัญญาขั้นสูง

การอภิปรายผล

ด้วยการนำความรู้และภูมิปัญญาแต่ละพื้นที่แต่ละวัฒนธรรมบนอาณาบริเวณพนมดงรักมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน นับเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่มีคุณค่าไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นโดยอิงบนฐานวัฒนธรรมเดิม ในการนี้ในฐานะที่คณะผู้วิจัยอยู่ในสถาบันการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจึงถือเอาองค์ความรู้และศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ได้จากการวิจัยในชุมชนมาจัดระบบใหม่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนในการจัดกิจกรรมแสดงนิทรรศการแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนในครั้งนี้จึงเป็นโอกาสอันดีที่จะร่วมกันตรวจสอบและวิพากษ์ให้ข้อเสนอแนะร่วมกัน เพื่อให้ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในทางวิชาการและการอนุรักษ์ร่วมกับพัฒนาการเรียนรู้ในความเป็นท้องถิ่นเป็นการปลูกจิตสำนึกในการสงวนรักษามรดกทางการแพทย์พื้นบ้านของชาติต่อไป เพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่ดำรงเอกราชมายาวนานและเป็นประเทศในกลุ่มภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีกระบวนการผลิตงานด้านศิลปกรรมไทย เป็นที่ยอมรับมาอย่างต่อเนื่องและได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินโดจีน (Indo - China) จนเกิดประวัติศาสตร์การบันทึกองค์ความรู้ไว้ในกลุ่มปราสาทตาเหมือน มีลักษณะเป็นปราสาทขอม เรียกว่า อโรคยาศาลา อยู่ใกล้เทวสถานต่างๆ ในจังหวัดสุรินทร์ จัดได้ว่าเป็นมรดกอารยธรรม “ดองเร็ก”

(The Heritage of Dongreak Civilizations) รอบ ๆ องค์ปราสาท งานประติมากรรมหินและภาพจำหลักสะท้อนความมโหฬารธรรมที่ดงามประเทศหนึ่ง ถึงแม้ว่าแต่ละภาคมีลักษณะเด่นแตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะวัฒนธรรมของภาคอีสานที่เน้นไปถึงคุณค่าภูมิปัญญา ในหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดเจนก็คือภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งจัดว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ชี้ให้เห็นถึงการมีแนวความคิดในการดำรงอยู่ของชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

การนำกระบวนการทัศนมานุษยวิทยาวัฒนธรรมมาผนวกเข้ากับกรณีศึกษาสภาพในงานบริการสาธารณสุขจำเป็นต้องใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและคำนึงถึงปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรมที่เป็นบทบาทของสังคมและพื้นฐานของความคิด ความเชื่อที่อิงอยู่กับระบบนิเวศวัฒนธรรมที่มีผลต่อสุขภาพ เนื่องจากการรับรู้และการปฏิบัติด้านสุขภาพของประชาชนในสังคมได้รับอิทธิพลจากความเชื่อ ค่านิยมและดำเนินวิถีชีวิตตามระบบของสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากเป้าหมายทางสังคม ที่มีประชาชนพื้นบ้านเป็นแกนทางวัฒนธรรมเมื่อสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีการปรับตัวเป็นผลมาจากระบบนิเวศมีการปรับตัวส่งผลให้ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและวิถีชีวิตมีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย ดังนั้นการทำความเข้าใจในมิติสุขภาพจึงต้องเข้าใจในรายละเอียดและมุมมองที่ลึกซึ้งในภูมิปัญญาที่มีอยู่ในระบบนิเวศด้วย เมื่อมนุษย์ดำรงอยู่ภายในระบบนิเวศการให้ความหมายสุขภาพตามนิยามใหม่ไม่เพียงแต่เข้าใจมนุษย์ในฐานะเป็นสมาชิกหนึ่งของระบบนิเวศแต่ต้องทำความเข้าใจในระดับที่ลึกกว่า นั่นคือ ความเป็นชาติพันธุ์เชิงนิเวศหรือ Ethno Ecology โดยพิจารณาถึงปัจจัยด้านภูมิศาสตร์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางชาติพันธุ์ การปฏิบัติตัว การป้องกันโรคและการฟื้นฟูสุขภาพที่ปฏิบัติสืบทอดมาบน บทบาทหมอยาในกลุ่มชาติพันธุ์ เขมร ลาวและกวยที่มีทุนทางสังคมอันเป็นทรัพยากรทางชาติพันธุ์ในการดูแลสุขภาพ การใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้านมารักษาโรค การเผชิญปัญหาต่อการเจ็บป่วยของกลุ่มชาติพันธุ์ การแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ในการเข้าถึงบริการสุขภาพของบุคคล เพื่อให้บริการสุขภาพได้ผลดีจำเป็นต้องทำความเข้าใจระบบวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพ ดังคำกล่าวของฮ็อดกินสัน (Hodgkinson. 1992 cited in Spector. 2000 : 171) กล่าวว่าการศึกษา

เข้าใจต่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและเข้าใจปัญหาสุขภาพจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการบำบัดรักษา เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและจะเกิดผลดีในวันข้างหน้า (More effect should be placed on local prevents of social and medical problems, rather than their expensive and ineffective cures. Tomorrow is an extension of today's trends.)

การรวบรวมองค์ความรู้ในอารยธรรมดงรัก มีการผลิตและการนำสมุนไพรมาใช้เพื่อการส่งเสริม ป้องกัน บำบัดรักษาและฟื้นฟูสุขภาพ การใช้ประโยชน์จาก การแพทย์พื้นบ้านในบริเวณเทือกเขาพนมดงรักมีการบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา การบำบัดรักษาโรคของชุมชนด้วยการสืบทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาอย่างยาวนาน สืบโดยสังเขปได้ ว่าการแพทย์พื้นบ้านพนมดงรักเป็นศูนย์กลางที่สามารถใช้ป็นกรณีศึกษาของต้นแบบการแพทย์พื้นบ้านในกลุ่มชาติพันธุ์มอญ เขมร ในจังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย ที่มีคำสั่งสมความรู้ในการรักษาผู้ป่วยของปราชญ์พื้นบ้าน โดยการศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ด้านการดูแลสุขภาพของการแพทย์พื้นบ้านมีศูนย์กลางอยู่ในชุมชนเขมร กูยหรือกวย ลาวและเยอ และนำมาจัดระบบเป็นองค์ความรู้ทางตำรายาโบราณ

องค์ความรู้ด้านการแพทย์พื้นบ้านโดยการรวบรวมและจัดระบบองค์ความรู้ด้านการแพทย์พนมดงรักบนหลักศิลาจารึก คัมภีร์ ไบลาน และปราชญ์ท้องถิ่นในไทยและกัมพูชา โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดสุรินทร์ใช้ภาษาเขมรหรือภาษาเขมรถิ่นไทยเป็นภาษาท้องถิ่นในการสื่อสาร และยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยได้แก่ กลุ่มนี้พูดภาษากูยหรือกวย ภาษาลาว เยอ อยู่อาศัยปะปน พึ่งพาอาศัยและมีเอกภาพในการตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ร่วมกันแสดงถึงลักษณะสังคมพหุหรือ พหุสังคมและวัฒนธรรม (Multicultural Characteristic Society) ยังมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่ายเพาะปลูกข้าวเป็นอาหารหลัก ทำการเพาะปลูกพืชสิกรกรรม และปศุสัตว์อาศัยลำน้ำสายหลักจากเทือกเขาพนมดงรัก ลำห้วย คู คลอง หนอง บึง ประกอบสัมมาอาชีพในการดำเนินชีวิต ยึดถือประเพณีวัฒนธรรมโดยอิงสิทธิความเชื่อดั้งเดิม เช่น การบูชาบรรพบุรุษ และมีการ

นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก และยังมีการผสมผสานความเชื่อต่อการส่งเสริมสุขภาพ มีการบำบัดอาการเจ็บไข้ได้ป่วยตามแนวทางที่บรรพบุรุษสืบทอดมา โดยมีหมอยา หมอครู แม่ครู ประกอบพิธีกรรมบำบัด และมีการนำพืชสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้ในการรักษา ที่สืบทอดมายาวนานในชุมชน เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ที่ปลอดภัยมีความอุดมสมบูรณ์และมั่นคง ทั้งมีการปรับตัวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และความเป็นไปของเหตุการณ์ทางสังคมในกระบวนการปรับตัว ปราชญ์ท้องถิ่นบางหมอยาพื้นบ้านบ้าง หรือผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่พระ หมอพ่อครู แม่ครูต่างได้ค้นพบสิ่งต่างๆ จากประสบการณ์ การลองผิดลองถูกจนได้ความจริงหรือความพอใจ และมีความเชื่อในการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทย คล้ายคลึงกับกระบวนการปรับตัวของหมอยาพื้นบ้านในกัมพูชา และมีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนเป็นมรดกทางปัญญาของกลุ่มชน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างคน กับธรรมชาติแวดล้อม และสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชน การจัดระบบการแพทย์พื้นบ้านในบริเวณเทือกเขาพนมดงรักมีการบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา การบำบัดรักษาโรคของชุมชนด้วยการสืบทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ของตนได้แสดงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและให้คุณค่าต่อการบำบัดผู้คนในบริเวณเทือกเขาพนมดงรัก มีสาระ 7 ด้าน ได้แก่ พิธีกรรมบำบัดกาย-จิต-สังคม การบริโภคพืชสมุนไพรและพืชอาหารให้ยา วิถีชีวิต ค่านิยม อาหาร การออกกำลังกาย การดูแลตนเองและมีการบำบัดรักษาโรคของชุมชนด้วยการสืบทอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีในระบบสุขภาพชุมชนในพื้นที่ศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือกวย ลาวและเยอในจังหวัดสุรินทร์ และขยายพื้นที่การวิจัยเชื่อมโยง ไปยังพื้นที่ข้างเคียง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในประเทศกัมพูชา ที่ใช้ภาษาพูดที่คล้ายคลึงกันและมีความเชื่อในผีบรรพบุรุษเดียวกัน จากเทคนิคการสัมภาษณ์การยืนยันเชิงเนื้อหาตามมิติสามเส้า ด้านบุคคล เวลา และสถานที่ ทำให้พื้นที่ในการศึกษาได้ขยายบริบททางภูมิศาสตร์ครอบคลุมออกไปยังหมู่บ้านชาวเขมร

และชุมชนโบราณที่พูดภาษาเขมร มีการประกอบพิธีกรรมวิธีการบำบัดรักษาสุขภาพ แบบดั้งเดิมตามวิถีชีวิต ศิลปะวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และยังดำรงไว้ ซึ่งการปฏิบัติการของสายตระกูลเดียวกันยังเข้มข้น และสืบทอดยาวนาน จึงปรากฏพื้นที่ศึกษา วิจัยแผ่ขยายออกไป ยังหมู่บ้านในเขตอำเภอเมือง อำเภอกาบเชิง อำเภอนวมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ประเทศไทยและจังหวัดเสียมเรียบ จังหวัดกำปงธม ประเทศกัมพูชา อีกด้วย เพื่อให้ได้ มิติการตีความทางวัฒนธรรมอย่างมีความหมาย (Interpretation of Culture) ตามแนวคิดของเกียตซ์ (Geertz, 1973) คุณค่าการแพทย์พื้นบ้านในระบบสุขภาพชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสุรินทร์ จากข้อมูลเชิงลึกและบริบทชุมชน ความเป็นชาติพันธุ์เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะในการตีความทางวัฒนธรรมว่า คุณค่าการแพทย์พื้นบ้านในระบบสุขภาพชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือ กวย ลาวและเยอ ในจังหวัดสุรินทร์ประเทศไทย เป็นความเชื่อในการดูแลสุขภาพ ความเข้าใจในระบบจักรวาลทัศน์ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างคน และธรรมชาติ จึงถือปฏิบัติเพื่อการดูแลสุขภาพโดยระดับตนความนิยม ที่ยังยึดถือปฏิบัติพบว่ามี 3 ลักษณะได้แก่ 1) ความเชื่อในการดูแลสุขภาพที่เกิดจากฐานคติ (Assumption) ว่าด้วยกลไกของการเจ็บป่วยการเกิดโรค (Pathology of Disease) โดยเชื่อในความเชื่อกับความเจ็บป่วยที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมอันเนื่องมาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านประกอบด้วยความเลบงที่มีสาเหตุจากธรรมชาติเปลี่ยนแปลง ความเจ็บป่วยจากกรรมเก่า ความเจ็บป่วยจากกรรมพันธุ์ ความเจ็บป่วยจากธาตุในร่างกายผิดปกติ และความเชื่อจากดิน ฟ้า อากาศ เปลี่ยนฤดูกาล 2) มีการใช้สมุนไพร มาเป็นยาบำบัดรักษา ส่งเสริมสุขภาพ และรักษาโรค โดยหมอพื้นบ้าน หมอยา สมุนไพร เป็นผู้เก็บรักษาตำรับยา และมีพื้นที่ป่าชุมชนสาธารณสุขในหมู่บ้าน เป็นแหล่งเก็บพืชสมุนไพรให้ยา พืชอาหาร ซึ่งสะท้อนค่านิยมร่วมกัน โดยมีกิจกรรมโครงการฟื้นฟูรักษพื้นที่ป่าชุมชน การบวชป่า การกำหนดมาตรฐานและข้อปฏิบัติร่วม ในการรักษาสุขภาพป่าให้คงความอุดมสมบูรณ์3) กรรมวิธีการบำบัดโรค การเสี่ยงทายเพื่อค้นหาสาเหตุอาการเจ็บป่วย การแก้ไขปัญหาสุขภาพกายและจิต โดยมีแม่หมอ พ่อครู เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม และมีคาถา บทสวด คำศักดิ์สิทธิ์ที่สะท้อนถึงคุณค่าของพิธีกรรม

ที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อในการดูแลสุขภาพ เช่น คาถาสวดในการเล่นพิธีกรรมมะมวด คาถาสวดในพิธีสะเดาะเคราะห์ คาถาสวดในการวินิจฉัย และรักษาโรค การให้ความหมายของเครื่องใช้อุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรม เช่น การยกเครื่องบูชาครู การจัดชั้น 5 การให้สัญลักษณ์ที่มีความหมายในการประกอบพิธีกรรม และกรรมวิธีในการบำบัดรักษาทางสุขภาพ จากที่กล่าวมาข้างต้น ความเชื่อพุทธ ผี พราหมณ์ ค่านิยม และพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพของบุคคลโดยอิงแนวคิดการตีความทางวัฒนธรรมของเกียตซ์ เป็นอุดมการณ์ที่สืบทอดของบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น จนยึดถือเป็นค่านิยมในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อการดูแลสุขภาพของบุคคล ครอบครัว และชุมชนในแต่ละท้องถิ่น ดังที่สะท้อนจากพฤติกรรมการเข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งจัดว่าเป็นวิถีประชาหรือ (Folk Way) ซึ่งละเห็นว่าพิธีกรรม เพื่อการบำบัดดังกล่าวในงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นการแสดงออก การกระทำ เพื่อให้เกิดความสบายใจ เพื่อการบำบัดรักษาสุขภาพจิตของคนให้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์เป็นพิธีกรรมที่วิธิตามบ้านกระทำการเพื่อเป็นการบรรเทาเคราะห์ร้ายให้กลายเป็นดีได้ อีกทั้งเป็นการกระทำเพื่อบำบัดรักษาอาการเจ็บป่วยไข้ให้บรรเทาเบาบางลง โดยมีความเชื่อด้านพุทธ ผี พราหมณ์ เป็นอุดมการณ์ภายใน มีค่านิยมในการปฏิบัติเป็นวิถีประชาและแสดงออกทางพฤติกรรมประจำวันเป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นภายนอก

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

การจัดแสดงแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือ กวย ลาวและเยอ ในจังหวัดสุรินทร์ ยังนิยมใช้ระบบการแพทย์พื้นบ้านควบคู่กับการแพทย์แผนปัจจุบัน ในปัจจุบันผู้สืบทอดองค์ความรู้ การแพทย์พื้นบ้านในระบบสุขภาพชุมชนจากผู้รู้ได้แก่ พระ หมอ ครู นับจะเริ่มลดน้อยลงส่วนที่ยังคงอยู่ก็มีอายุมากขึ้น และบางคนยังไม่ได้หาผู้สืบทอดวิชาความรู้มารับช่วงต่อ ส่วนความสำคัญของศาสตร์องค์ความรู้การแพทย์สองระบบ (Dual Medical Science) นั้นเห็นว่าควรได้พิจารณาทบทวนให้หาแนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูยหรือ กวย ลาวและเยอในจังหวัดสุรินทร์รวมทั้งจังหวัดในเขตอีสานใต้อีกสองจังหวัด

ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ และควรพัฒนา “ระบบการแพทย์สองระบบ” มาประยุกต์ใช้ในการให้บริการสุขภาพ ดังนี้

สถานีอนามัย ซึ่งปัจจุบันถูกยกระดับให้เป็นโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบลหรือรพ.สต. ควรเป็นแกนนำในการฟื้นฟูระบบการแพทย์สองระบบโดยมีสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย นักศึกษา เป็นหน่วยงานหลักศึกษาทำวิจัยนำร่อง เพื่อไปหนุนเสริมให้เกิดรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็น การวิจัยการนวดแผนโบราณ การดูแลสตรี และเด็ก การต่อยอดองค์ความรู้สมุนไพร กรรมวิธีการรักษา โดยอธิบายใหม่ให้มีความเป็นวิทยาศาสตร์ และส่งเสริมให้มีการนำองค์ความรู้จากงานวิจัยมาใช้ในชีวิตจริงมากขึ้น

ในการพัฒนาพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน เช่น ศาลปู่ตาในหมู่บ้าน อนุรักษณ์แนวเขตพื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่สาธารณะที่ให้เวชพรรณพืชอาหาร ปลา ผัก เป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อชุมชนโดยองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรท้องถิ่นหลักที่มีหน้าที่จัดสรรงบประมาณ วัด และโรงเรียน และหน่วยงานอื่นๆ ควรได้มีบทบาทในการพัฒนาบนแนวทางกรอนุรักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกมิติ เช่น การสอดแทรกกิจกรรมในประเพณี 12 เดือน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้และเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นท้องถิ่นสุรินทร์ (Suninism หรือ Localism) และจะเป็นแนวทางในการสืบต่อองค์ความรู้ อย่างยั่งยืนต่อไป ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา ภาณุรัตน์ นักวิจัยและนักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้ศึกษามรดกสู่แดนสุรินทร์สืบต่อองค์ความรู้ด้านต่างๆ กว่า 10 แห่ง ส่งผลให้นักวิชาการในรุ่นต่อมา นำผลงานดังกล่าว มาขยายผล และศึกษาต่อยอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง และนับว่าคุณค่าศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและหลักการทางแพทย์ศิลป์จากภูมิปัญญาพื้นบ้านได้ถูกยกย่องอย่างมีคุณค่า ดังนั้น จึงควร

ที่จะร่วมมือกันในลักษณะการทำงานผสมผสานองค์ภาคีเครือข่ายทั้งแนวตั้งและแนวนราบ

บทสรุป

การจัดนิทรรศการเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้การแพทย์พื้นบ้านพมดงรักที่ได้มาบนเส้นทาง อโรคยาศาลาในไทย และกัมพูชาต้องทำความเข้าใจถึงรากฐานทางวัฒนธรรมด้วย กล่าวคือ จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบิเนเวศวิทยาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีต่อสุขภาพ ได้แก่ เภสัชศาสตร์ชาติพันธุ์ มานุษยวิทยาอาหารและโภชนาการ อาหารในระบบนิเวศ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพิธีกรรมบำบัด ลัทธิหรือความเชื่อในศาสนาที่นับถือ แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ ความหลากหลายของปัจจัยทางวัฒนธรรมสุขภาพ และโลกทัศน์ที่เป็นองค์ประกอบในเชิงพหุปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ทำให้มองเห็นความหมายและบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแพทย์ ที่สัมพันธ์กับการดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเอง ด้วยกระบวนการทัศนทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมชัดเจนขึ้นโรคที่เป็นปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การรับรู้ ค่านิยม ความเชื่อ บริบททางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ การแสวงหาวิธีการต่างๆ ที่เป็นองค์ความรู้จากปราชญ์ท้องถิ่น จะช่วยให้มีการวางแผนงานโดยนำผลการวิจัยและพัฒนา ที่ลงสรุปมาวางแผนดำเนินงานสู่การปฏิบัติ เพื่อให้สามารถเข้าถึงระบบความคิดของชาวบ้านในระดับรากหญ้า มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ความเชื่อที่ได้ผสมผสานระหว่างความเชื่อของพระพุทธศาสนากับความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ที่มีการผสมผสานกันอย่างกลมกลืน และพิธีกรรมของการสะเดาะเคราะห์โดยบทบาทพระสงฆ์ต่างมีส่วนเสริมกำลังใจ ส่งผลให้ประชาชนมีการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

บรรณานุกรม

- บุญเรือง คัชมาลย์. (2551). อโรคยาศาลาและอคติศาลา มรดกอารยธรรมดองแหวก เล่ม 2 . สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
 อัญญา คชมติ. (2551, เมษายน - มิถุนายน). “ช่องเสม็ดและราชภัฏมรรคาที่พนมดองรักจังหวัดสุรินทร์.”วารสารเมืองโบราณ. 34 (2) : 76-87.
 Spector, E.R. (2000). Cultural diversity in health & illness. 5th ed. New Jersey : Printice Hall.
 Geertz, C. (1986). Local knowledge : further essays in interpretive anthropology. New York : BasicBooks.

